

SALVS REI PVBLICAE SVPREMA LEX ESTO.

VYBRANÁ
TÉMATA

Německo – volby 2005

(12/2007)

Zuzana Martykánová

Parlament České republiky
Kancelář Poslanecké sněmovny
Parlamentní institut

OBSAH:

1. POLITICKÝ SYSTÉM.....	2
2. CHARAKTERISTIKA STRANICKÉHO SYSTÉMU A PARLAMENTNÍCH STRAN.....	4
3. VÝSLEDKY VOLEB A NOVÉ SLOŽENÍ PARLAMENTU.....	7
4. DOSAVADNÍ SLOŽENÍ VLÁDY A PARLAMENTU.....	8
5. PRAMENY.....	9

1. POLITICKÝ SYSTÉM

Německý parlamentní systém se formoval na základě ústavy (Základní zákon, *Grundgesetz*, GG, z roku 1949) přijaté po porážce Německa ve druhé světové válce. Politický systém Spolkové republiky Německo je systém federativního státního uspořádání, politicky bývá označován jako racionalizovaný parlamentarismus¹ úzce spojený s kancléřským principem.

Zákonodárná moc: Zákonodárná moc je na spolkové úrovni svěřena dvoukomorovému parlamentu² sestávajícího se ze Spolkového sněmu (*Bundestag*) a Spolkové rady (*Bundesrat*). Spolkový sněm je hlavním legislativním orgánem se sídlem v Berlíně. Počet jeho poslanců variuje v souvislosti s převislými mandáty³, fixně je ale stanoven na 598 členů, kteří jsou voleni lidem na 4 roky. V současné době má Spolkový sněm 614 poslanců (tedy 16 převislých

¹ Princip racionalizovaného parlamentarismu reagoval na nedostatky německé výmarské republiky. Nová ústava byla i za pomoci spojenců vytvářena ve snaze zabránit dalšímu zneužití moci. Znamená to, že byly zavedeny principy konstruktivního vyjádření nedůvěry, kancléřského principu a racionalizovaného parlamentarismu a za základní nezměnitelné charakteristiky SRN byly vyhlášeny demokracie, republikánské zřízení, federativní dělení, princip sociálního a právního státu.

² Teoretickým problémem zůstává, zdali německý systém řadit k jednokomorovým nebo dvoukomorovým parlamentům. Pro volbu jednokomorového systému hovoří především následující okolnosti: Spolková rada je obesílána (není volena!) poslanci zemských exekutivních (nikoli legislativních!) orgánů a tito disponují jen imperativním mandátem. Na druhé straně existují obě komory a jejich činnost se podobá činnosti dvoukomorových parlamentů.

³ Převislé mandáty jsou důsledkem německého volebního systému. Spolkový sněm je volen na základě personalizovaného poměrného zastoupení. Každý volič má k dispozici 2 hlasy (to vede k racionalizaci volby a tzv. *splittingu* – každý hlas je dáván jiné straně, většinou ale koaličním partnerům): jeden hlas je určen pro jednomandátový volební obvod a volí se jeden kandidát z navržených 299 (polovina členů Spolkového sněmu), druhým hlasem volič volí strany podle listinného poměrného systému v rámci jedné z 16 spolkových zemí. Prvním hlasem je zvolen ten kandidát, který získává prostou většinu; druhé hlasy se rozdělují mezi jednotlivé strany (aby se strana dostala do parlamentu, musí překročit uzavírací klauzuli 5% u druhých hlasů, anebo získat alespoň tři přímé mandáty v rámci prvních hlasů). Mandáty se rozdělují nejprve nejprve pro všech 598 poslanců na základě druhých hlasů podle Hare-Niermeyerovy kvóty na spolkové úrovni a pak na úrovni spolkových zemí; a od tohoto listinného výsledku se odečte počet hlasů získaných v přímé volbě. Pokud má strana více přímých mandátů nežli těch listinných, dostala by se do záporných čísel; Němci proto nadbytečné mandáty ponechávají jako bonus, jedná se o tzv. převislé mandáty, které navyšují počet poslanců ve Spolkovém sněmu.

mandátů). Mandát poslanců je velmi silně svázán s frakcí, jejíž jsou členy. Spolkový sněm rozhoduje o závažných legislativních otázkách (i o otázkách exekutivy, exekutiva se tak blíží k legislativě). Spolková rada je tvořena 69 poslanci, vyslanci exekutiv jednotlivých zemských orgánů, kteří hlasují jednotně za celou zemi (imperativní mandát, v případě neshod je určujícím hlas zemského ministerského předsedy) a jejich mandáty jsou přenosné. Federální jednotka je zastoupena 3 – 6 poslanci podle lidnatosti spolkové země. Podíl Spolkové rady na tvorbě spolkové legislativy je minimální, primárně byla totiž vytvořena za účelem, aby se země mohly podílet na legislativě, která se jich bezprostředně týká. Spolková rada disponuje právem veta, které však může být Spolkovým sněmem přehlasováno. Zatímco zasedání Spolkového sněmu bývají přerušována volbami, nerozpustitelná Spolková rada zajišťuje kontinuum politického života.

Výkonná moc: Výkonná moc je v Německu svěřena prezidentovi, spolkovému kancléři a vládě. Spolkový prezident je volen Spolkovým shromážděním (společná schůze Spolkového sněmu a stejného počtu volených delegátů ze zemí) v tříkolové volbě (v prvních dvou kolech je třeba dosáhnout absolutní, v posledním třetím kole pak relativní většiny). Prezident je volen na 5 let a může být zvolen dvakrát za sebou. Jedná se o slabý článek politického systému⁴, jeho úloha je symbolická a jeho funkce především reprezentativní; o prezidentových krocích rozhoduje vláda, u většiny jeho pravomocí je vyžadována kontrasignace, prezident má pouze právní odpovědnost, nikoli politickou. Spolkový kancléř je významnou figurou v německém politickém systému a disponuje mnoha pravomocemi (taxativně nejsou vymezené): je předsedou německé vlády, je volen poslanci Spolkového sněmu na návrh prezidenta (většinou je předem zajištěna tzv. kancléřská většina), jmenuje vládu (prezidentovi jsou předloženy návrhy na jednotlivé ministry, ale vláda pak již před Spolkový sněm s žádostí o důvěru nepřistupuje, důvěra byla vládě vyslovena schválením osoby spolkového kancléře). V souvislosti s kancléřským postem je třeba zmínit i konstruktivní votum nedůvěry, jeden z významných stabilizujících faktorů německého politického systému: aby bylo možno stávajícího kancléře odvolat, je třeba, aby byl předtím zvolen kancléř nový. Německá vláda je kolektivním orgánem, který jmenuje prezident na návrh kancléře. V SRN platí následující principy zodpovědnosti: kancléřský (kancléř je primus inter pares), resortní (každý ministr je zodpovědný za svůj resort) a kolektivní (za kolektivní rozhodnutí odpovídá celá vláda).

⁴ Jedinou významnou funkcí prezidenta je jeho pravomoc zasáhnout do jmenování kancléře v případě, že Spolkový sněm kancléře opakovaně nezvolí. Pak je prezidentu umožněno, aby se rozhodl, zdali chce jmenovat menšinovou vládu nebo vypsat předčasné volby (čl. 63 ústavy). Tato situace ovšem nikdy nenastala, prezident si je vědom svého symbolického postavení a toho, že reprezentuje vládní politiku, a i v roce 2005 raději vyplnil přání kancléře Schrödera a vypsal předčasné volby.

Prezidentem v SRN je Horst Köhler (zvolen 23. května 2004 v prvním kole 604 hlasy z celkových platných 1 202, je bez politické příslušnosti). Spolkovou kancléřkou je od 22. listopadu 2005 Angela Merkelová (CDU). Předsedou 16. Spolkového sněmu je Norbert Lammert (CDU, od roku 2005); ostatní posty místopředsedů jsou rozděleny podle stranické příslušnosti (2 za SPD, po jednom za CDU, FDP, Linkspartei, B90/G). Post předsedy Spolkové rady rotuje po jednom roce⁵, v současné době je jím Harald Ringstorff (za SPD, ministerský předseda Meklenburska-Horního Pomořanska).

2. CHARAKTERISTIKA STRANICKÉHO SYSTÉMU A PARLAMENTNÍCH STRAN

Německý stranický systém je možno nyní charakterizovat jako umírněný multipartismus bipolárního charakteru⁶.

Německý stranický systém prošel následujícím historickým vývojem: Po druhé světové válce zde byly všechny strany zakázány. Už v srpnu 1945 však bylo stranám, které prokázaly svůj protinacistický charakter, umožněno, aby obnovily svou činnost na místní úrovni. CDU, SPD, komunisté a později vzniknuvší FDP tak mohly navázat na tradice z výmarské republiky. Původní roztržité stranické spektrum⁷ se zvyšováním kvóra, autoritativními zásahy do stranického systému (zákazy stran⁸) a proměnou samotných stran v catch-all-parties vyprofilovalo v existenci třech parlamentních stran (CDU, SPD a FDP) a v systém tzv. dvou a půl strany. V 80. letech dochází k postupnému rozšiřování spektra parlamentních stran o Zelené (*Grüne*); po sjednocení Německa v 90. letech se do parlamentu dostává i strana PDS⁹ a Sdružení 90 (*Bündnis 90*), které se následně spojuje se Zelenými. V roce 2005 pak dochází ve stranickém spektru k dalšímu štěpení, když se od SPD odtrhne frakce nespokojenců vedená Oskarem Lafontainem a založí stranu WASG¹⁰.

Podoba stranického systému byla v Německu do 90. let určována třemi stranami: jednak Křesťansko-demokratickou unií - CDU (*Christlich demokratische Union*) a Sociálně-demokratickou stranou – SPD (*Sozial demokratische Partei*). Protože ale zisky stran nikdy nestačily na utvoření jednobarevné vlády, stala se pomyslným jazýčkem na vahách Svobodná

⁵ Trvání úřadu předsedy Spolkové rady je od 1. listopadu do 31. října.

⁶ Giovanni Sartori jej označuje jako umírněný pluralismus. Blíže: Sartori, Giovanni (2001): „Srovnávací ústavní inženýrství“. Slon. Praha.

⁷ V roce 1949 se do Spolkového sněmu dostalo 11 stran.

⁸ V roce 1952 byla Ústavním soudem zakázána extrémně pravicová Socialistická říšská strana (*Sozialistische Reichspartei*) a v roce 1956 pak i Komunistická strana Německa (*Kommunistische Partei Deutschlands*).

⁹ PDS se do parlamentu dostala díky tomu, že 5% uzavírací klauzule platila jen ve starých spolkových zemích. Od roku 2005 má nový název *Die Linkspartei* (LP).

¹⁰ Volební alternativa – Práce a sociální spravedlnost (*Arbeit & Soziale Gerechtigkeit – Wahlalternative*). Jedná se o jejím spojení s LP (*Linkspartei*).

demokratická strana – FDP (*Freie demokratische Partei*). Tento systém dvou a půl strany zanikl s příchodem dalších stran do parlamentu. Jedná se o relativně menší strany se stabilní podporou: Zelené (*Bündnis 90/Grüne*), Levicovou stranu (LP, *Linkspartei*) a malou Volební alternativu WASG (*Wahlalterantive – Arbeit & Soziale Gerechtigkeit*). Můžeme tedy tvrdit, že se systém dvou a půl strany od poloviny 80. let a pak důrazněji v letech 90. vyvíjí v systém umírněného multipartismu bipolárního charakteru.

CDU/CSU: Christlich-demokratische Union/Christlich-soziale Union (Křesťansko-sociální unie, Křesťansko-demokratické unie)

- *Základní charakteristika:* pravicově orientovaná středová strana, jedna z významných stran Německa. V Evropském parlamentu součást Evropské lidové strany – Evropských demokratů (EVP).
- *Hlavní principy:* křesťansko-sociální, liberální, konzervativní hodnoty; ochrana soukromého vlastnictví, potírání projevů komunismu, proti státním intervencím, zmírnění byrokratizace, podpora ochrany životního prostředí a trvale udržitelného rozvoje.
- *Zahraniční politika:* podpora Evropské unie (hlavně podpora euroústavy, iniciace Berlínské deklarace), podpora transatlantických vztahů (tedy i NATO), avšak základem bezpečnosti je EU, snaha řešit konflikty mírovou cestou (podpora OSN, dokonce i ochota k vysílání Bundeswehru do zahraničních misí).

SPD: Sozialdemokratische Partei Deutschlands (Sociálně demokratická strana Německa)

- *Základní charakteristika:* středová strana zastávající program třetí cesty (Agenda 2010), jedna ze dvou nejvýznamnějších německých stran. V Evropském parlamentu součást Sociálnědemokratické strany Evropy (SPE).
- *Hlavní principy:* sociální spravedlnost, sociální politika, podpora vzdělání, ochrana občanských práv, podpora občanské společnosti, svoboda, spravedlnost, rovnost.
- *Zahraniční politika:* Podpora evropské integrace, hlavně snaha o koncepci evropské sociální politiky, snaha o zajištění míru použitím soft power, podpora kvalitních transatlantických vztahů založených na demokracii, svobodě a míru.

FDP: Freie demokratische Partei (Svobodná demokratická strana)

- *Základní charakteristika:* liberální strana, sjednocující jak konzervativní a nacionální liberalismus spjatý s průmyslem, tak radikálně liberální proud založený na svobodě a

demokracii. V Evropském parlamentu součástí Aliance liberálů a demokratů pro Evropu.

- *Hlavní principy:* podpora svobodného podnikání, individuálních svobod, antiklerikalismus, svoboda, rovnost, omezení státních zásahů.
- *Zahraniční politika:* podpora EU (nemůže být chápána jako protiklad k transatlantické spolupráci, má ji doplňovat; podpora rozšiřování a demokratizace EU, přijetí zjednodušené euroústavy, podpora principu subsidiarity), podpora NATO (snaha navrátit se k původní transatlantické spolupráci¹¹), podpora mírového snažení, podpora mezinárodní spolupráce (OSN).

B90/G: Bündnis 90/Grüne (Svaz 90/Zelení)

- *Základní charakteristika:* menší ekologická, spíše levicově zaměřená strana. Vznik v roce 1983. V Evropském parlamentu jako součást Evropské strany zelených.
- *Hlavní principy:* ekologie, trvale udržitelný rozvoj, rovnost mužů a žen, sociální tematika, podpora demokracie, sociální spravedlnost, podpora občanské společnosti.
- *Zahraniční politika:* podpora multilaterálních dohod, podpora EU (demokratizace, rozšiřování, snaha o posílení postavení EU), podpora reformy OSN, pomalu vzrůstající podpora NATO, podpora transatlantické spolupráce, v otázce bezpečnosti (vysílání Bundeswehru do zahraničí) je strana rozdělena a nemá jasné stanovisko, podpora odzbrojení

LP: Die Linkspartei (Levicová strana)

- *Základní charakteristika:* malá strana, nástupnická strana východoněmeckých komunistů (SED, PDS). V Evropském parlamentu v rámci Evropské sjednocené levice.
- *Hlavní principy:* demokratický socialismus, překonání kapitalismu, východoněmecká identita, sociální spravedlnost.
- *Zahraniční politika:* podpora demokratizace EU, snaha uchovat její civilnost (odmítají evropskou bezpečnostní politiku), proti evropské ústavní smlouvě, velmi negativní stanovisko k vysílání německých vojáků do zahraničních misí, snaha o rozpuštění NATO

¹¹ Narážka na Schöderovu politiku – podpora EU proti NATO; tuto cestu prosazovala SPD před volbami v roce 2005.

WASG: Arbeit & Soziale Gerechtigkeit – Wahlalternative (Volební alternativa: práce a sociální spravedlnost)

- *Základní charakteristika:* malá levicová strana. Nemají zástupce v Evropském parlamentu.
- *Hlavní principy:* udržení a obnova sociálního státu, sociální spravedlnost, podpora přerozdělování, rovnost, její vznik je spojen s negativním stanoviskem k Hartz IV.¹²
- *Zahraniční politika:* podpora EU, ale snaha o reformu její politiky (podpora sociální politiky, opuštění liberálních principů), proti bezpečnostní politice EU, snaha o demokratizaci a zefektivnění NATO, podpora odzbrojení, posílení OSN.

3. VÝSLEDKY VOLEB A NOVÉ SLOŽENÍ PARLAMENTU

Volby do Spolkového sněmu se konaly 18. října 2005. V těchto volbách těsně vyhrála CDU/CSU pod vedením nynější kancléřky Angely Merkelové. Sociálně demokratická strana vedená bývalým kancléřem Gerhardem Schröderem se umístila jako druhá se ztrátou jednoho procentního bodu. S velmi podobným výsledkem se pak umístily i strana Zelených, FDP a Levicová strana. Žádné další strany se pak do Spolkového sněmu nedostaly, WASG kandidovala v koalici s LP.

Tabulka 1: Složení Spolkového sněmu po volbách v roce 2005

Parlamentní strany	Výsledek voleb (%)	Změny ve výsledku voleb (vzhledem k volbám 2002) – v %	Počet mandátů	Změny v počtu mandátů (vzhledem k volbám 2002)
CDU/CSU	35,2	- 3,3	224	- 23
SPD	34,2	- 4,3	222	- 27
FDP	9,8	+ 2,4	61	+14
B90/G	8,1	- 0,5	51	-4
LP	8,7	+ 4,7	53	+ 51

Pramen:

<http://www.wahlen-in-deutschland.de/beBund.htm>

http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_16.html

¹² Souhrn ekonomických a sociálních reforem přijatých v letech 2002-2005 za účelem snížení nezaměstnanosti a oživení ekonomického růstu. Vedoucím projektu byl Peter Hartz.

Tabulka 2: Německé strany zastoupené v Evropském parlamentu (volby 2004)

Strany v EP	Frakce v EP	Počet %	Změny oproti roku 1999 (v %)	Mandáty	Změny mandátů oproti roku 1999
CDU/CSU	EVP	44,5	- 4,2	49	- 4
SPD	SPE	21,5	-9,2	23	- 10
FDP	Liberálové	6,1	+ 3,1	7	+ 7
B90/G	Zelení	11,9	+ 5,5	13	+ 5
LP	Evropská levice	3,1	+ 0,3	7	+ 1

Pramen:

<http://www.wahlen-in-deutschland.de/beBund.htm>

4. DOSAVADNÍ SLOŽENÍ VLÁDY A PARLAMENTU

Předposlední volby do německého Spolkového sněmu se odehrály v roce 2002. Obě dvě největší politické strany v SRN získaly stejný procentní podíl odevzdaných hlasů – jak CDU/CSU, tak i SPD měly zisk 38,5%. Následovali Zelení s 8,6% a liberálové, FDP se 7,4%. Do parlamentu se díky přímým mandátům dostala PDS (dnešní LP) se 4%. Vládu, která se své funkce ujala 22. října 2002, tehdy tvořila tzv. rudozelená koalice¹³ SPD a Zelených pod vedením Gehrarda Schrödera. Vláda skončila po předčasných volbách v roce 2005, když se začala hroutit pozice rudozelené koalice i v druhé komoře parlamentu, ve Spolkové radě¹⁴. Volby v roce 2005 byly charakterizovány těsným vítězstvím CDU/CSU pod vedením Angely Merkelové. Po problematických vyjednáváních byla utvořena tzv. velká koalice CDU/CSU a SPD¹⁵. Tato vláda se ujala své funkce 22. listopadu 2005. Vládní koalici v současné době tvoří 448 poslanců z 614.

¹³ Koalice disponovala těsnou většinou 304 hlasů z 601 mandátů.

¹⁴ SPD výrazně ztrácela v zemských volbách podporu, Schröder chybně předpokládal, že předčasné volby by mohly SPD ztracenou podporu přivést zpět.

¹⁵ Místopředsedou vlády a ministrem zahraničních věcí se tak stává automaticky slabší z koaličních partnerů, zde SPD.

Tabulka 3: *Složení Spolkového sněmu v roce 2002 a 2005*

Strany	% hlasů 2002	% hlasů 2005	Změny v % hlasů	Mandáty 2002	Mandáty 2005	Změny mandátů
CDU/CSU	38,5	35,2	- 3,3	247	224	- 23
SPD	38,5	34,2	- 4,3	249	222	- 27
FDP	7,4	9,8	+ 2,4	47	61	+14
B90/G	8,6	8,1	- 0,5	55	51	-4
LP	4,0	8,7	+ 4,7	2	53	+ 51

Pramen:

<http://www.wahlen-in-deutschland.de/beBund.htm>

http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_15.html

http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_16.html

5. PRAMENY

LITERATURA:

Drulák, Petr, Karlas, Jan (2007): „Co dělat s Evropskou ústavní smlouvou?“ *In: Mezinárodní politika 3/2007. Ústav mezinárodních vztahů. Praha. s. 17 -19.*

Dvořáková, Vladimíra a kol. (2005): „Komparace politických systémů I“. VŠE. Praha.

Kol. autorů (2005): „Vlády a vládcové“. Fortuna. Praha.

Sartori, Giovanni (2001): „Srovnávací ústavní inženýrství“. Slon. Praha.

<http://www.wahlen-in-deutschland.de/beBund.htm> (29. 05. 2007)

http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_16.html (29. 05. 2007)

http://www.bundestag.de/parlament/wahlen/sitzverteilung/1541_15.html (29. 05. 2007)

http://www.sozialhilfe24.de/hartz_4.php (26. 06. 2007)

STRANY:

www.cdu.de (29. 05. 2007)

www.spd.de (29. 05. 2007)

www.gruene.de (29. 05. 2007)

www.sozialisten.de (29. 05. 2007)

www.w-asg.de (29. 05. 2007)

PROGRAMY STRAN:

http://www.cdu.de/doc/pdfc/05_11_11_Koalitionsvertrag_Langfassung_navigierbar.pdf (29. 05. 2007) - program koaliční vlády CSU/CDU a SPD

http://files.liberale.de/kwp_final.pdf (29. 05. 2007) - program FDP

<http://files.liberale.de/fdp-wahlprogramm.pdf> (29. 05. 2007) - program FDP

http://www.gruene.de/cms/default/dokbin/141/141550.wahlprogramm_2005.pdf (29. 05. 2007) - program Zelených (B90/Grüne)

<http://sozialisten.de/politik/international/index.htm> (29. 05. 2007) - LP

http://www.w-asg.de/uploads/media/gruendungsprogramm_20050531.pdf (29. 05. 2007) - program WASG